

Aineistojen avoimuus – tutkijan oikeudet vs. instituution oikeudet

Valtakunnallisten eettisten toimikuntien
seminaari, säätytalo 24.9.2009

Professori Niklas Bruun

IPR University Center, Helsingin
yliopisto

Mitkä aineistot?

- Fyysiset aineistot (mapit, muistiinpanot ym)
- Luottamukselliset aineistot (potilastietoja, henkilörekistereitä ym)
- Yksityiset/julkaistut aineistot
- Immateriaalioikeudellinen ulottuvuus
 - kirjalliset teokset (raportit, päiväkirjat ym)
 - luettelot
 - tietokannat
 - keksintöihin liittyvää dataa

Yksityiset aineistot

- Kirjeet
- Päiväkirjat
- Valokuvat
- Elokuvat, äänitteet

Tutkimuskäyttö sallittu, jos omistaja sallii.
Tekijänoikeus rajoittaa monin tavoin
käyttömahdollisuuksia

Yliopistotutkimuksessa tai sen yhteydessä luotu aineisto

Digitaalinen muoto luo uusia ulottuvuuksia:
Aineistot voidaan monistaa, siirtää ja käyttää monella uudella tavalla.

Kenellä on määräysvalta?

1. Fyysisen aineiston omistaja
2. Immateriaalioikeuden haltija
3. Muu oikeudenhaltija (suostumuksen antaja, tutkimuksen kohderyhmä ym)

Tekijänoikeuden merkitys

Tekijänoikeus kuuluu teoksen tekijälle, mutta oikeus ei ulotu tieteelliseen tietoon.

Se on julkishyödyke, joka kasvattaa yhteiskunnan tietovarantoja ja luo uutta tietoa.

Tekijänoikeus antaa tekijälle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksen käytöstä.

Tieteellinen julkaisutoiminta edellyttää usein, että tieteelliset tulokset on tarkistettavissa alkuperäisaineistosta.

Tietokanta

- teosten, tietojen tai muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, jotka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy
(määritelmä sisältyy EU:n Direktiiviin tietokantojen oikeudellisesta suojasta vuodelta 1996 (96/9/EY))

Tietokantateos

- itsenäinen ja omaperäinen,
- tekijän omaperäinen henkinen luomus
 - aineiston valinta tai järjestäminen ratkaiseva kriteeri

Sui generis-suoja

- Suomessa myös luettelosuoja
- Sui generis-suoja käytännössä tärkeä
 - sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta
- – Fixtures Marketing v. Veikkaus EYT C-46/02 voimavarat, jotka on käytetty olemassa olevien aineistojen etsintään ja niiden kokoamiseen tietokantaa, eivät ne, jotka käytetään aineistojen luomiseen

Sui generis-suoja

- yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta
- valmistamalla kappaleita
- saattamalla se yleisön saataviin
- ei muunteluoikeutta, ei moraalisia oikeuksia
- yksittäisten tietojen käyttö sallittua
- epäolennaisten osien käyttöä rajoittava ehto pätemätön

Kenellä oikeudet?

- oikeudenhaltija = valmistaja
 - se, joka on panostanut
 - aloite, riski tms.
 - juridinen henkilö
 - usein työnantaja
- suoja-aika: 15 v. valmistusvuodesta
 - päivitykset ?

Kenellä oikeudet tutkimustyössä?

- Yleensä instituutiota on pidettävä tietokannan valmistajana
- Tutkijavetoinen tietokanta
(täysin yksittäisen tutkijan vastuulla, joka kerää rahoitusta eri puolilta ja valmistaa tietokannan)
- Jos tietokannan aikaansaamiseen tarvitaan laboratorioita, kokeita, ym tämä osoittaa institutionaalista kytkentää
- Lääketieteessä tutkijavetoiset tietokannat lienevät hyvin harvinaisia
- Yhteiset oikeudet ovat mahdollisia, jolloin käyttöoikeus kaikilla valmistajille (tällainen tilanne hyvin poikkeuksellinen)

Tietokanta ja sopimus

- sopimuksella voidaan rajoittaa lain mukaan sallittua käyttöä
 - esim. sähköisen tietokannan käyttöehdot
 - rajoituksia kappaleen valmistamiseen tai yleisölle välittämiseen
 - rajoituksen rikkominen ei ole *tekijänoikeuden*
 - loukkaus
- => ei sanktioita tekijänoikeuslain mukaan

Tietokanta ja sopimus

Aineistojen avoimuus ja käyttöoikeudet voidaan parhaiten turvata sopimusjärjestelyin.

Tällä tavalla voidaan turvata tiedon saatavuus muille tutkijoille ja tieteen vapautta.

Tekijänoikeuslain § 49

Tekijänoikeuslain § 49: ”Sillä, joka on valmistanut

- 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, taikka
- 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Edellä 1 momentissa säädetty oikeus on voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin.”